

БЫЛААНЫ АҢАРАН ИҢЭБИТ

— Бийбегты башламгыт үүтү соңотуопкатыгар быларыныпшылын тэн сыһа. Сыл устата 7055 тонна үүтү соңотуопкатыгар ахсаахпыт. Арыллы 216 тоннаны оноруктаахпыт, 130 тонна эти туту-
октаахпыт. Цельномолочнай, эттэн бордудукуйалары бэлэмнээн атымга таһаарыахпыт.

Сүүнү тороолуыз бэлчээрийнхээгээр эрдэлээтэ. Оюон үүтү махан бу күнээрэ бэлчээрийнхээгээр лаппа үрдүк. Икхи үй түмүгүн, 110 тонна бэлчээрийнхээгээр 157 тоннашан толордубут, сүүнү үй бэлчээри эмнэ лаппа аһары толоролууна. Бу татан бэлчээрийнхээгээр, бэлчээри аһар толорор кыктар баалар. Үгт собуоттара үлсөн таллар, көрөөрүү эбилэн турар.

күннөтэ туталар, көрдөрүү эбилүү туурар.

Эти соображения являются регламентацией кивригиз сөп түбөннөрөң, кини буйунабын турсаран, сантардан оңорууга үтөлөкүл; Грэгг ылымдар кытммы; үн көрдөрдүбүз. Мугудайдагы ас-уол комбинатын оборуовашынан сантардагы үн-харчы туруорсан, докумун түбөрбннн: Автоматизированый буйуога.

Урлаах үлэг үгэлтийн салгаан, бийл 600-тн туха тобого уогууга (отормага) бааһынай хаһаайыстыбалары кытары дуогабар түгэсисибит: Биирдни тобого тэрилтэ бэйтэин үбүтүн 2000-лыы солк субсидия керүүгэ. Тын хаһаайыстыбатын министэриэстибэлэр бу хаһаайыстыбаларга доташа керэллөрүтэр түмөсөбүт.

Бу күнлөргө Д. Д. Ноев саламаттыгына камылалык тэрийэммит арыл сыхастарын күйөң көрдүбү. Туруктарын бөрбөрөктөң, ханна туох итэңин, туту саңардары, өрөмүн ытылтып быһардыбыт. Бордуукуйабытын багарыыга Дьукускайга Баһынай ырыларга анал маданын үтүктэбит. Улуус күүнүн арсаа отутар олорсоннур көрдөһүүдөрүн учуоттаң, гимназия территориялар сана атыллыр туун астыбы. Калинин сайдын, маданын буолуога. Мурун-Гылымыйа, илэригэ-оскулаа споксосторун үрүг аһынан ханчылыыга “Маарычаан” ПО-ны кытары дуоабардаһан үлгүн сыйдыбыт.

Үүгү суутарга 140 тонна комбинирманы бу күннөргө адалтарьахлыт. Саасык суул алдыанар юмивгэр туһаныгыта Мыйьыаҕа, Чыкырга, Арыылаахха, Чыаптараҕа, Бахсыга туһаналларыгар анаан, 130 тонна салтосоронен хаанчы-йыахлыт.

Бийэл үүт тугтарьһыг сэлгээр бэлдэн — 7055 тонна. Бу күншүргэ улуска сүлү тэрөөлүгэ үгсүнээр турар кэмэ. Төрүөх кэлһитэ быйырынһыгтан лаппа үрдүк. Үүтү сойотомсалаһын бэлдэн үүтүн илэргин аһара толорулган илэр. «Нурагчы» ТХПК бырабыланиһатын председатели Н. А. Аржаков бу хайысхада салһаар тэрилтэтин үлэтин-хамнаһын билиһиннэрэр:

ҮҮТ СОБОТУОПКАТЫН 2016 СЫЛ ИККИ БҮЙДААХ ТҮМҮГЭ (ЦЕНТНЕРИНЭН)

Населен	годовой план	кол-во коров	нетели	нарастающим 2016 г.					на февраль 2016 г.				
				план	факт 2016	2015	сравн	% выполн	план	факт 2016	2015	сравн	% выполн
Алагар	3170	366	25	49,0	157,3	116,9	40,4	321,1	42,0	104,32	116,9	-12,6	248,4
Бахсы	4190	463	62	65,0	150,0	41	100,0	230,7	56,0	90,45	41	49,5	161,5
Болтога	2770	294	59	43,0	7,4	2,1	5,3	17,2	37,0	7,39	2,1	5,3	20,0
Болугур	5640	679	3	88,0	192,8	102,4	90,4	219,1	76,0	109,93	102,4	7,5	144,6
Арылах	3240	351	58	50,0	129,4	119	10,4	258,7	43,0	78,26	65,1	13,2	182,0
Кытанах	2350	267	25	37,0	84,0	84,7	-0,7	226,9	32,0	50,56	47,6	3,0	158,0
Мугудай	4750	543	45	74,0	113,3	156,1	-42,8	153,2	64,0	57,04	89,6	-32,6	89,1
Ожулун	5880	680	73	92,0	98,6	57,9	40,7	107,2	79,0	66,08	41,9	26,2	86,2
Соловьев	4970	591	14	76,0	127,7	104,9	22,8	163,7	67,0	88,95	104,9	-16,0	132,8
Сылан	7200	806	93	112,0	233,9	194,9	39,0	208,8	96,0	149,55	154,8	5,3	155,8
Телей	2900	304	66	45,0	88,7	88,7	0,0	197,1	39,0	57,3	50,6	6,7	146,9
Хадар	3720	410	57	58,0	42,1	50,2	-8,1	72,6	50,0	24,09	32	-7,9	48,2
Хатылы	3310	363	53	51,0	76,0	49,3	26,7	149,0	44,0	50,98	49,3	1,7	115,9
Хаяхсыт	2640	313	44	44,0	53,2	56,9	-3,8	120,8	38,0	31,75	40,8	-9,1	83,6
Холтого	5990	691	47	93,0	187,9	151,9	36,0	202,0	80,0	120,46	95,5	25,0	150,6
Чакыр	4560	531	29	71,0	225,9	182,7	43,2	318,1	61,0	140,07	107,5	32,6	229,6
Нурапча	3070	357	20	48,0	33,0	12,5	20,5	68,8	41,0	24,62	10,1	14,5	60,0
По улусу	70550	7989	773	1098,0	2000,9	1572,1	428,8	182,2	945,0	1253,8	1152,1	101,7	132,7

Бийлэлгэ сэлдэ барыта 7055 тонна жүтү ыартааһыт. Иккэ үй түмүгүлүн, 110 тонна ыартааһаа 200 тоннаан, ол үбүлэр 182,2 бырыһыан тасордулун. Отууһу үйкэ 94 тонна ыартааһаа 125 тоннаан (132 бырыһыан) тасордулун. Баттоого, Хадаар, Чураһы нэһиэктэригиттэн уратылар бары былааннарын аһара тасордулар. Ол иһинэр Алаһар, Чакыр 300-төн таска бырыһыан, Батсы, Арыһаах

Батугур, Кытаанаас, Сылаат, Хонтоого нэлэлзэктэрэ 200-төн тахса бэрхэһэн тогтоодог.

Билым сунуштун төрүсү ылымы латта учурдй. Үт сыктара ирдэбизэ
эпипиткээр, урэмилэр. Билым тэтии ыдыктыбакка, үрүг илэни дахтыкы
тэрэһилэбизэтик, таһастыылаахтык үлэтибизэ!

МУЗЕЙ-ХОС ҮЛЭЛИЭБЭ

Бийн улуслутугар музей сыла билгэрилибитэ. Итинэн сибээстэн, нэһилжэртэ баар музейдар үлэтэрэ сөргөхсүтүлэр, тэрилтэлэр бэйэлэрин үлэһиттэрэ сайылаларын көрдөрөр музей-хостору тэрийиллэр.

бу тәриптә сайдымның көрләрер стегертер туруорулушулар. Бу үтәни былан
быдымтынан ыттан, салтылы сайдымларар соруқташлар.

ТЭТТИК СОНУННАР

ХАКАСИЯТТАН СҮӨНҮЛЭР АФАЛЫЛЛЫХТАРА

Суол сабышчылар джери Хакасияттан 90 суөһү аҕалылан, бытырылып дуоҕабардасыт бааһынай хаһаайыстыбаларга түнүстүлүбү. Эмгэ итигэн 200 суөһү аҕалылан Мыллыҕаайытаары суөһү итгэр комплексыга келтириллүбү. Симментал боруссулар.

СЫЛГЫЫГТАР ТҮМСҮӨХТЭРЭ

Бу бий 31 нүдэрт Социалистическая Улс Герой, сэлхыгт Р. И. Константин тэрэбүтэ 120 сэлхыгт аналзах дьахтар чэрчэлэринэн, Чурагчыга сэлхыгттар түмсүүлэрэ ыгтылыаба. Итинэн уопут аналхыла, семинар-муннах, сэлхыгттар куржэрэ ыгтылыаба.

ОТ ТАҢЫҢЫҢАР ҮЛЭ ҮГЭНЭ

Бийиги дуусуулт Верхоянский дуулуулар дуугаар бийуулынган, 657 тоннагу апылшахтаах. Бу куннорго ог үкээ минстээг тюрдининээ. Сугуу багтаах, билаагнаах ог барьта пеллэптээх.

Барыга улуус үрдүнэн 9 хаһаайыстыба дуотасарластыла. Итинтэртэн А.Е. Сивцев 40 тоннаны, В.Ф. Попов 28 тоннаны, А.И. Андросов 32 тоннаны, Г.А. Захаров 35 тоннаны атыылаабылгара барыга тизинитэ. „Комплекс“ бааһынай хаһаайыстыба (М.П. Михайлов), „Дулбалаах“ баһынай хаһаайыстыба (В.В. Платонов), М.С. Седатипев, М.Д. Никитин хаһаайыстыбаларыттан, „Мыастааһыт“ ТХПК-тан салгыы тизинитэр.

ХАМАБАТЫК АТЫЛААЛЛАР

„Чурапчы“ ТХПК бороууксуйата улуусуут ийгэр эрэ буолбакса, республикада, Россияда тиниэ билгэрин, атыгыга хамабатык барарын билгэбит. Кооперативныг огорон таһаарбыт аһа-үөлэ Дьоккуускайга Бааһынай ырыынагар анал маҕаһынтга атылланар.

Дьоккуускайга „Чурапчы“ кооператив Ленин болуоссатын кытылыгыгар турар бизэ этээсгээх дыа аллараа өттүгэр атылыыр мизэс арендаһан, „Алас аһа“ дьэн маҕаһынын үлэлэтигэ. Дьон-

сэргэ сэнгэрэн, бу маҕаһынын бороууксуйатын хамабатык атылаллар.

Быйыл олууну ыйтан бу маҕаһынын „Сайсары“ бааһынай ырыынагар көбөн үлэтин эрэр. Ырыынак үһүс этээһигэр кизг-куон саалага араас улуус атылааччылар бааллар. Амма, Таатта, Чурапчы, о.д.а. бороууксуйалара юкскэлэ атылланаллар. Аһа-үөлү атылааһыны тэниэн, бу этээскэ араас өнгөнү онорор сулууспалар үлэлиилэр. Ол курдук кафе, парикмахерскай бааллар, ювелирнай оноһуктары, ветеринарнай эмтэри, балтовой химияны атылыллар. Элбэх докумуон ирдэммэксэ, кыра бырыһыанга харчы иэс ылаахын эмнэ сөп.

„Чурапчы“ ТХПК дьэн анал суруктаах естүөкүтүнэн оноһуллубут маҕаһынтга (юкскэда) киирэн иккэ атылымы турааччылары көрүстүбүт. Биридэстэрэ – сибидиссэй Ирина Винокурова, иккэлэ – практиканы бара сыдыар атылыгы Мира Захарова. Бу юмнэ Чурапчыттан кооператив аһын-үөлүн аҕаланнар, ону тутуһаннар, көпсөтүбүт тардыла түһөн баран саҕаланна.

Ирина Игнатъевна үлэтин биллһиннэрэр:

– „Чурапчы“ ТХПК маҕаһынын астарыаһыттан үлэлибин. Биридэ үлэбин саҕалаабыт дьонум Наталья Луквица, Евдокия Харлампьева билигин уолпускаа олоролор. Манна быйыл олуунуа көһөн кэлбиппит. Нэдиэлэбэ 6

күн үлэтибит. Сарсыарда 9-тан кичээ 18 чааска дьэри турабыт. Бонидиэнниэс өрүүбүт. Үлэтир усулуобуйабыт түбүстэ. Дьон-сэргэ ас-үөл атылаһа анаан-мизээн кэлэр буоланнар, атылаһааччы элбэх. Чурапчы бороууксуйатын иитэриһиргитир, көтөһөр дьоннор бааллар. Бастайаһынай киненнэрээхпит. Ордук үрүг аһы, арыны, ыһаһыт эти ыталлар. Кооперативныг бороууксуйатын – пельмени, голубцыны, фрикаделькалары, кнелиһтэри, тофеллэри, фаршы, купаты, о.д.а. атыгыга таһаарыбыт. Эт хаан, быар тута атыгыга барыттар. Үрүг аһан сүөгэй, күөрчэх үүтэ, чохсон, творог, 1,5 киллэгтэн 5 киллэгэ быгыһыт-калаах ыраас уу атылланар. Балары барытын холодильникка туруорабыт. Үп-харчы киллэрибит элбэстэ. Табылыбыг куммүтүгэр 70 - 90 тый. солк. киллэрибит. Бороууксуйабытын сайааһанан юмгэр аҕаланнар.

Соторутааҕыта туһанааччы аан дойдутаагы күнүгэр аһамыт декада чэрчитинэн, ырыынактылар антибиотига суох, чэпгөн аһылыгы тэнигэр-тардытар соруктаах дьаарбанка ытылыһна. Барыта 12 тэрипэ кыһынна. Ол ийигэр Сунтаар Тойбохойуттан, „Сахаагропродукт“, „Чурапчы“, „Таатта“, „Берто Ас“, о.д.а. бааллар. Итинэ кыттаммыг, биһирэбил биринс, сертификатылыгыт.

Бу көпсөтэр кэммитигэр иккэ

кырдыас кэлэн арыы, күөрчэх үүтэ атылаһан бардылар. Афанасьева дьэн куорат олохтоохторо эбит. „Бэйэбит – чурапчыларбыт, кэргэниилэрбит. Дойдубут аһын-үөлүн аҕабыт. Эппит дойдубуттан хааччылар. Оннооһор собо балыктытын бэйэбит тэниэн эрэ сиибит. Үрүг аһы көтөһө сыдыан бу маҕаһынтан ылабыт. „Чурапчы“ кооперативка билигин аһынан-үөлүнэн хааччыарын иһин махталбытын тирэ“, – дэстигэр.

УЛУУСКА ЫНАХ СҮӨҮ АХСААНА

Наслега	КРС			в т.ч. коров		
	2016 г.	2015 г.	темп роста %	2016 год	2015 год	темп роста %
Алагарская	1078	933	115,5	368	360	102,2
Бахсытская	1250	1143	109,4	463	465	99,6
Болтогинская	888	883	100,6	296	292	101,4
Болугурская	1493	1382	108,0	733	587	124,9
Арылахская	929	923	100,7	356	350	101,7
Кытанахская	906	1092	83,0	268	373	71,8
Мугудайская	1403	1344	104,4	543	507	107,1
Ожулунская	1725	1605	107,5	701	649	108,0
Соловьевская	1357	1557	87,2	591	606	97,5
Сыланская	2208	2151	102,6	814	775	105,0
Телейская	882	883	99,9	311	291	106,9
Хадарская	1091	1073	101,7	410	405	101,2
Хатыльнская	1030	1003	102,7	363	403	90,1
Хаяхсытская	929	1050	88,5	313	379	82,6
Хоптогинская	1954	1975	98,9	692	723	95,7
Чакырская	1350	1316	102,6	530	517	102,5
Чурапчинская	1045	1237	84,5	361	441	81,9
По улуусу:	21518	21550	99,9	8113	8123	99,9

Таблицага көстөрүн курдук быйылгы кыстыкка улуус үрдүнэн 21518 ынах сүөһү (ол ийигэр 8113 ынах) кыстаан турар. Ити былырынтыттан уолсай ахсаанынан 32-нэн, ынахха 10-нан аҕыйах. Оттон сылгы ахсаана 15750 буолан 605 тобонон эбиллинибит. Ол ийигэр бизэ 63 эбиллэнэ.

Бу -- иитэриһинэй

ҮҮТ ТУҢУНАН СОРОХ ЧАХЧЫЛАР

Биологтар сиргэ 5500 кэринэ үүтүнэн эмсэхтэнэр көрүн бээр дьэн аадаллар. Бары билэригинэн, үүтүнэн эмсэхтэнээччилэр дьэн оҕолорун тылынаһыпты төрөтөр харамайдар ааттаналлар. Билгэн турар, киллэр ортолоругар кифи эмнэ. Ханнык баҕарар харамайга ийтин үүтэ организмга сайдырыгар, туруктаах буоларыгар туох баар наадалах веществолары, билгэнигэрнэ билгэрэр. Онон, ханнык эмэ биринчии көтөн, сана төрөүк ийтин үүтүнэн аһаабатах буолуһунда, организмга ситэ сайдыбакаа, аахырайт буолар.

Үүтүнэн эмсэхтэнэр хас биридэи харамай симбиотин састаба туһунан, сытырыһыны батэмгэтэ Алексей СЛЕПЦОВ.

УЛУУСКА СЫЛГЫ АХСААНА

	Лошади			в т.ч. кобыл		
	2016 год	2015 год	темп роста, %	2016 год	2015 год	темп роста, %
Алагарская	801	693	115,6	556	475	117,1
Бахсытская	428	349	122,6	243	238	102,1
Болтогинская	1007	984	102,3	725	702	103,3
Болугурская	1141	1062	107,4	764	727	105,1
Арылахская	799	765	104,4	552	575	96,0
Кытанахская	818	932	87,8	598	686	87,2
Мугудайская	1159	1072	108,1	768	730	105,2
Ожулунская	1384	1369	101,1	918	1000	91,8
Соловьевская	913	782	116,8	607	511	118,8
Сыланская	1692	1628	103,9	1176	1140	103,2
Телейская	559	555	100,7	365	377	96,8
Хадарская	497	486	102,3	323	281	114,9
Хатыльнская	1051	1060	99,2	651	757	86,0
Хаяхсытская	618	674	91,7	427	493	86,6
Хоптогинская	1292	1228	105,2	883	830	106,4
Чакырская	821	740	110,9	516	487	106,0
Чурапчинская	770	766	100,5	540	540	100,0
По улуусу:	15750	15145	104,0	10612	10549	100,6

Харамай көрүнэ	Уу	Белок	Сыа	Лактоза	Күл
Ынах	88,0	3,0	3,5	4,9	0,8
Коза	88,9	3,3	4,1	4,4	0,8
Овца	83,6	5,1	6,2	4,2	0,9
Буйволица	82,9	4,6	7,5	4,2	0,8
Тыһы як	84,0	5,0	6,5	5,6	0,9
Биз	89,7	2,2	1,9	5,8	0,3
Верблюдица	86,5	4,0	3,0	5,7	0,8
Ослица	90,0	1,9	1,4	6,2	0,5
Зебу	86,2	3,0	4,8	5,3	0,7
Таба	67,7	10,9	17,1	2,8	1,5
Сибининьэ	86,0	7,2	4,6	3,1	1,1
Слониха	67,8	3,1	19,6	3,8	0,6
Дельфин	48,8	5,6	45,0	1,4	0,6
Книг	45,7	12,0	42,0	1,5	0,9

Хайнхат бэчээжжэ бэрлилэр графига: 16 ч 00 м. Бэчээжжэ бэрлпиннз: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакционнай-издательской холбохунга 23.03.2016 с. офоетга бэчээттиниз. Аадьрыша: 670670. Чураалчы сэл., Карл Маркс уул., 25 "а". Индекс: 54907. Хайнхат нидизлэжэ үстэ: олтууриньунга, чэллээрзэ уонга субютага тахсар.